

תוספות למאמרי: שני אוספים משפטיים חדשים מלפני תקופת ח'מורפי*

1. בדברי הפתיחה של אותו מאמר נשמט פרט זה, שתל-חרמל, שבו נחשף האוסף CB, היא העיר דְנֶכְתָם העתיקה, שהיתה בגבולותיה של ממלכת אֶשְׁנַן.
2. ב-CB סעיף 18 יש לגרוס כך: 'כי יאסוף החתן את אשתו לביחו, ולאחר זמן תמות, כל מה שהכניס (הבעל) אל יוציא, ו(רק) את יתרתו יקח וכו' כלומר: אם מתה הכלה לאחר ששילם החתן את המוהר לאביה אבל עדיין לא כנס אותה לביחו, אביה חייב להחזיר את המוהר לחתן (סעיף 17); כנגד זה אם מתה הכלה לאחר שכנס אותה החתן, אין הוא זכאי לתבוע מאביה אלא את ההפרש שבין המוהר (trihatum) לנדוניה (šeriqum). והשווה CH סעיף 163, 164, והערותיו של San Nicolo במאמרו הנזכר בכיבליוגראפיה ל-CB. שהבאתי בסוף מאמרו.

3. ב-CB סעיף 25 ביססתי את תרגומי על הקריאה šum-ma e-mi-šu ik-ši-šū-ma, וכן גרס בראשונה גם גֶצֶה¹. לפי קריאה זו לפנינו הפועל (2)kašāšu, ושיעור הדברים כך הוא: אם הסכים חמיו עמו, קיבל אותו, עשה אהו חוזה²(3). הסעיף מחייב אפוא את אבי הנערה לשלם תשלומי כפל, אם הפר את הסכמתו שהסכים עם החתן ונתן את בתו לאיש אחר. ונמצא הסעיף מקביל לסעיף 160 של חוק ח'מורפי האומר: וכי יביא איש מתנה לבית חמיו ונתן לו מוהר, אם אמר (אחר כך) אבי האשה: בתי לא אתן לך, כפליים כערך המתנה ישיב. לאחרונה חזר בו גצה מקריאתו והציע לגרוס (4)ik-ši-šū-ma במקום ik-ši-šū-ma, ולפי גירסה זו יש לנו עסק בפועל (5)kašādu, שמשמעותו לשלוט, לכבוש, להחזיק, ומאותו השורש נגזר השם kiššatum. שצורת הריבוי שלו מורה על עבודת-פרך של הלווה העובד בבית המלווה כדי השבת חובו שאין צורך 'משגת לפורעו⁶. מכאן הגיע גצה לכלל מסקנה, שהסעיף דן על חתן

* ידיעות, שנה ט"ז, א"ב, עמ' 30-37.

- A. Goetze, *The Laws of Eshnuna*. *Sumer* 4 (1948), pp. 2, 36 sq. (1)
S. N. Kramer, *The Verb in the Kirkuk Tablets*. *AASOR* 2 (השוה: (2)
XI (1929/30), p. 88; *HSS* V, pp. 15, 30. והיא צורת הקוניונקטיב של הפועל ביחיד.
על סימן הקוניונקטיב -u- עי' 97; Kramer, op. cit., p. 97; וגם A. Ungnad, *ZA* 1903, p. 359. ששם פועל זה בא במשפט טפל.
3) השווה: Kramer, op. cit., p. 88, note; Delitzsch, *HWB*, p. 361.
4) *JAOS* 69 (1949), p. 115 ff.; ועי' גם בספר הטכסטים של פריצ'ארד לפי הביבליוגראפיה של מאמרי, ולאחרונה עי' גם י. מנדלסון, חורב, כרך י"א, חוב' כ"א-כ"ב, ניסן תשי"א, עמ' 157 ואילך.
5) כך גם גצה (עי' בהערה 1) וגם: Gadd, *Tablets from Kirkuk*. *RA* XIII (1926), p. 55 sq. kašāšu (op. cit. p. 191) השורש הוא:
Köhler-Ungnad, *CH* II, p. 141; והשוה: Kaššu = (6)